

Om Gudsstaten, Subiaco 1467

EN OVERGANGSSKRIFT FRA
HUMANISMENS TID

AF ERIK DAL

Der er intet mærkeligt i, at de første bøger uden for Tyskland blev trykt af tyskere; når kunstens vugge Mainz var blevet plyndret og havde skiftet hersker i 1462, måtte en del af dens borgere, bogtrykkere som andre, søge deres næring andetsteds og kunne ikke mere være bundet af laugshemmelighederne. Der er heller intet mærkeligt i, at to af disse mænd slog sig ned i benediktinerklosteret Sancta Scolastica i Subiaco ved Rom; dette stod nemlig i nær forbindelse med klosteret Sancti Ulric & Afra i Augsburg, et flertal af dets munke var tyske, og stedets lærdom og skrivekunst stod højt. Og endelig er der intet mærkeligt i to lærde gejstlige trykkes valg af titler: en nu tabt Donat til indlæring af den latinske grammatik, en latinsk klassiker og en kirkefader (Cicero og Lactantius 1465) samt Augustins *De civitate Dei*, *Om Gudsstaten*, det store historiefilosofiske værk, der allerede i tusinde år havde påvirket mange sider af det praktiske og politiske liv, og som først og fremmest var en ideologisk kilde for pavestolens både gejstlige og verdslige magtudøvelse. Konrad Sweynheyn og Arnold Pannartz, således hed de to landflygtige, havde hermed indført bogtrykkunsten i Italien, og efter årene i Subiaco flyttede de til Rom og modtog støtte og belønninger af førende gejstlige; nogle år senere skiltes deres veje.

Men hvis man ikke finder det særlig mærkeligt, at et par tyskere indfører bogtrykket i Italien og bl. a. trykker første udgave af et af middelalderens mest indflydelsesrige storværker, hvad særligt er der da ved den bog, der nævnes i overskriften? Dens storslåede format og skønne proportioner kommer helt til deres ret i et exemplar som Det kongelige Biblioteks, der er næsten ubeskåret i et senere pergamentbind; men andre bøger fra tiden kan vise noget ligeså fornemt.

Svaret er nærliggende, når vor opsats har serietitlen *Monumenta typographica*: Det er skriften, som gør denne bog til

MONUMENTA
TYPOGRAPHICA VII

*Købt 1709 i Firenze
af Frederik IV's liv-
læge og bibliotekar
J. C. Wolfen*

Subiaco-skriften

noget særligt. Den blev til i Subiaco, i tiden mellem Mainz' plyndring og trykningen af Cicero, der efter en korrektørnotits fra 30. 9. 1465 må være ældre end denne dato (hverken denne bog eller Lactantius findes i Danmark). Der er nogen, der gætter på, at Nicolas Jenson kan have hjulpet Sweynheym & Pannartz; han var nemlig også i Mainz for at lære faget, oprindeligt udsendt af den franske konge på erhvervsspionage, og han kom aldrig tilbage til sit fødeland, men flygtede 1462 og blev siden foregangsmand for den venetianske og dermed for alverdens antikva. Vi lader imidlertid Subiaco-skriften gå i de to tyskeres navne, så barbariske disse end forekom italienerne. Hverken navne eller årstal er iøvrigt angivet i Subiaco-bøgerne, men det franske nationalbiblioteks Augustin har en tilskrift fra november 1467, hvorefter den første ejer har købt sin bog for 8 dukater og 2 grossi »af disse tyskere, som bor i Rom og som på lignende måde trykker (ikke skriver) utallige bøger«.

Sweynheym & Pannartz kendte hjemmefra de få gotiske skrifter, som indtil da var i brug i det Gutenbergske, nu Fust-Schöffer'ske værksted og enkelte andre steder. Men nu, i Italien, måtte de konkurrere sig ind på et marked af håndskrevne bøger i helt andre skriftarter. De fleste gotiske, ganske vist, varierende efter sted og bogtype, men hvor de to bogtrykkere slog sig ned, måtte de følge den nye mode: Den humanistiske minuskel i forskellige former var den skrift, som på antik og tidlig-middelalderlig basis var udformet af renæssancens italienske lærde, og den måtte de første skriftskærere i dette land efter-skære, om deres produkter skulle virke efter ønske. Resultatet blev som bekendt den skriftfamilie, vi kalder antikva – eller gjorde det ikke?

Hvis læseren vil se på forsiden af Bogvennen for marts 1968, hvor Jensons antikva fra 1470 ses i fuld størrelse, vil der næppe være andet end forkortelsestegnene, der falder uvant. Uden at være tidløs har denne skrift nemlig antikvaens hele essens. Ved synet af Subiaco-skriften vil læseren snarere føle sig hensat til en fjern fortid. Hvorfor? Skriften er dog bred i forhold til de mest formelle gotiske skrifter, enkel i forhold til frakturens krøller, rolig i forhold til senere skrifter med altfor udprægede seriffer for enden af skriftrækkene; og direkte særheder som M og H er jo detaljer.

Men samtidig er totalbilledet unægtelig mørkt trods rimelig linieafstand, sammenlignet med Jensons og de allerfleste senere

Til græske citater måtte desuden skæres græske typer, hvad også P. Schöffer i Mainz gjorde samme år med ringere held

Monumenta typographica 1, af Ejnar Philip, marts 1968, forudsættes bekendt

Aurelius Augustinus: De civitate Dei, Subiaco 1467. Foran teksten findes 12 bl. indholdsangivelse, der samtidig vejleder bogmaleren til anbringelse af initialer – i Det kongelige Biblioteks eksemplar dels røde med lilla penne-ornamenter eller blå med røde, dels større med guld og farver. Der bruges hverken fremhævelsesskrifter, bladtal, kustoder eller signaturer. Opslag fra 8. bog, kap. 26. Papirbredde c. 26 cm, spaltebredde 7 cm.

skrifter, og den kraftige kantede penneføring skinner igennem den støbte og trykte metaltype, ikke mindst i bogstaver som e c o, der først hos Jenson får deres definitive runding. Skriften har enorm udtrykskraft, men det kniber lidt med en senere klassicisms krav om ædel enkelhed og stille storhed, som skal være så udmærket. De store bogstavers nære forhold til de romerske antikvamajuskler følges ikke rigtig af de små bogstaver, der bliver end mere sprælske ved uregelmæssigheder i typer og papir. Håndskrifter i klosterbiblioteket, skrevet med karolingisk minuskel i sen udformning, kan måske tænkes at have påvirket resultatet sammen med humanistkskriften, bemærker bogtrykker Ejnar Philip.

Det er derfor virkelig fornøjeligt at se denne skrift karakteriseret af en række autoriteter fra forskellige lande. Mellem Svend Dahls »en gotisk skrift« og Berry & Poole's »1465: antikva brugt for første gang« ligger der en mængde knap så kategoriske udtalelser: »en antikva som dog rummer mange gotiske stiltræk« (Hans Sallander), »en mellemting mellem gotisk skrift og antikva« (samme), »antikva, eller i det mindste overgangsskrift, med markerede gotiske træk« (McKerrow), »en skrift som kan regnes for antikva« (Febvre & Martin). De største inkunabelkataloger har klassificeret skriften som antikva, men hvis man er vant til at være uenig med sin kone, om en ting er blågrøn eller grønblå, forstår man meget vel dilemmaet. Og uden at underkende de skriftlærdes objektivitet føler man en gang imellem, at denne skrift *vil* de erobre, uanset om de holder mest af »gotisk« eller »romersk« stil; og ordene belægges derefter – oftest uden at blive helt forkerte.

Men hvis man tvinges til at tage Subiaco-typen for en antikva, så rejser der sig et interessant prioritetsspørgsmål. Er det nemlig i så fald verdens første? Man har tidligere givet æren herfor til den såkaldte R-trykker Adolf Rusch, der på en eller anden måde modtog humanistiske impulser, skønt han virkede på et så utorialienskt sted som Strassburg; men denne førsteret

Gotisk eller antikva?

Ældste antikva?

terra conditione carnis habitamus: sed si per immunditiā cordis terrena sapimus: nō eis iungimur. Cum uero sanamur ue qles ipsi sunt simus: fide interim illis propinquamus. si ab illo nos fieri brōs a quo et ipsi facti sumus. enā ipis fauēb? credim?.

Ane aduertendum ē: ¶ Ca. xxvi. quō iste egiptius cū doleret temp? esse uēu? quo illa auferrent? ex egipto: quē facit a multū errātib? et incredul? a cultu diuī? religiois auersis eē instruita: atq? inter cetera. Tunc terra ista sanctissima sedes delubror? atq? tēploz: sepulcorū erit mortuorūq? plenissima. Quasi uero si illa nō auferrent? non essent hoies mo- rituri: aut alibi essent mortui ponendi q? in terra. Et unaq? q?o plus uoluerit tēpis et diuī? longitudo: tāto maior eēt numero sepulcorū: propter maiorē numero mortuorū. Sed hoc uidetur dolere. q? me- morie maritarum nostrorū templis eorū delubrib? succederent. ut uidelicet q? hec legunt aīno a nobis auerso atq? puerfo: putent a pagamis deos cultos fuisse in tē- plis. a nob? aut colī mortuos in sepulcris. Tanta enī hoies impiū cecitate in montes quodammodo offendūt: resq? oculos suos ferentes nolūt uidere: ut cū in oibus lris paganoz: aut nullaten? aut nix iuānē qui non hoies fuerint: oibus tñ honores studeant exhibere diuinos: q?i nihil unq? hūanitatis h? buerint. Omīto q? Varro dicit: oēs ab his mortuos extrin?ri ianes deos. et pbat per ea sacra quē oibus fere exhibēt mortuis: ubi et ludos cōmēorat funebres. tanq? hoc sit maximū diuinitatis iudiciū: q? non soleant ludi nisi numibus celebrari. Hermes ipse de quo nunc agim?; si ipso eodē libro ubi q?i futura p?nunnādo deplorans ait. tunc terra ista sanctissima se des delubrorū atq? tēploz: sepulcorū erit mortuorūq? plenissima: deos egipti hoies mortuos eē testat. Cum. n. dixisset proauos suos multū errantes circa deoz

rationem: incredulos & nō aduertētes ad cultū religionemq? diuinam: inuēisse artem qua elicerēt deos. nū inuēt? inq? adiunxerunt uirtutem de mundi natura cōueniētem: eamq? miscētes: qm aīmas facere nō poterant: euocātes aīas dēonū uel angeloz: eas incidēūt imaginibus sanctis diuinisq? mīsteriis: quas idola et bñfaciendi et male uires h?re potuēt. Deinde sequit? tanq? hoc exēplis. pbat? & dicit. Auius. n. cuius o Aesclepi medicē p̄mus inuentor: cui templū consecratum ē in monte liby? circa litus cocodrillorū: in quo eius uicer mūdanus hō id ē corp?. Reliquis enī uel potius totus si est homo totus: i sensu uic? melior f̄me autē i celi. oīa enā nunc hōibus adiuuēta prestans mīseris numme nunc suo: quē soler me- dicinē arte p̄bere. Ecce dixit mortuum colī pro deo i eo loco ubi hēbat sepulcrū: fallus ac fallens dicendo q? remeant in celi: oīa enā nunc hōibus a diuīta prestās mīseris ihermis. Adiuuēs deū de aliud: Hermes inquit cui? autē mibi nō nē est: nonne male cognōiata patria consistens: omēs mortales undiq? ueniētes adiuuat atq? conseruat? Hic enī? Hermes maior id ē Mercurius: quē dicit auiū suū fuisse: in hermopoli hoc est in sui nomīs ciuitate phibetur eē sepultus. Ecce duos deos dicit hoies fuisse. Esculapiū & Mercuriū. Sed de Esculapio et gr̄ci & latini hoc idem sentiūt: Mercuriū autē multi non putant fuisse mortalem: quē tamē iste auum suū fuisse testat. at enī. alius ē ille alius iste: quis eodem noie nuncupent. Non multū pugno. alius ille sit alius iste. Verum iste sicut Esculapius ex hoie deis: scdm testī moniū tantū apd suos uiri hui? Trismegisti nepotis sui. Adhuc addit & dicit. Vñ uero uxore Osiris quā multa bona prestare propitiā: q̄ntis scimus ebesse marā. Deinde ut ostēderet ex hoc genere esse deos quos illa arte homines faciunt:

hang kun på en håndskrevet dato 1464, som ikke har kunnet holde for en kritisk efterprøvning. En anden indskrift i et Rusch-tryk er derimod fra 1467 og synes holdbar, og strassburgeren kiler sig dermed ind foran den utvivlsomme, omend ikke helt så kønne antikva, som Sweynheim & Pannartz lancede i deres første bøger fra Rom – allersidst i 1467. Victor Scholderer, som fik 1464-dateringen til at falde, konkluderede salomonisk, at den første *humanistskrift* således var Subiacos »velkendte praktisk-talt-antikva«, men at den første ægte *antikvaskrift* var Rusch's. Hermed ligger han nær en formulering af Stanley Morison: »en humanistskrift der bevarede træk af ikke-italiensk kalligrafi . . . den første »antikva«, men i vore øjne fremmedartet«.

Victor Scholderer
i *The Library* xx
1939-40

Her slutter toogtyvende bog af »Om Guds Stat – Mod hedningene« af den ypperlige lærer Aurelius Augustinus, biskop af Hippo. I året 1467 efter Herrens fødsel. I det tredje år af pave Paul II's pontifikat. Under den romerske kejser Frederik III's regering. I det femtende år af indiktionscyklen. Men på den tolvte dag af juni måned. Gud ske tak. God al. – Den udførlige kolofon til bogen er her gengivet i naturlig størrelse sammen med noget af nabospalten. Man kan kun beklage, at den ikke har angivet trykkernavn og sted. De sidste bogstaver findes ikke i alle eksemplarer; de er tydet som korrektør-initialer eller som forkortelse af »God allein«.

culos tēporis cōputentur
s uidentē expressi: iste sab-
dentius apparebit: quomiā
micur. Ut prima etas tanq̄
ab Adam usq; ad diluuiū.
: usq; ad Abraam: nō equa-
s sed numero generationū.
: habere reperuntur. Hinc
eus euangelista determinat:
q; ad christi subsequuntur
is singule demis & q̄ternis
explicantur. Ab Abraam

AVRELIJ. AVGVSTINI. doctor
egregii atq; Episcopi ypponen-
tate dei liber uicesimusecundus explic-
contra paganos. Sub anno a natiuita-
domini. M. CCCC. LXVII. Pontifica-
PAVLI Papę secundi anno eius ter-
Terno regnante Romanoꝝ Impator
FREDERICO. Indictioe. XV. die uo-
duodecima mensis Iuni.

DEO GRATIAS.

GOD
.AL

sen musice inuentorem fuisse: aquarūq; sonitu armoni-
as primitus ppendisse: Rursus qdam veteres philoso-
phi armonias dicunt a celorum motibus originem ac-
cepisse. Affirmantes q; ex celorū motibus maxima cō-
furgat melodia: racione confractionis corporū celestiu
in quibus maxima creditur amicicia seu concordia: vt
docuit Empedecles. Insuper affirmauerunt q; ab orbi-
bus celestibus maxima causatur melodia sed non ppen

Nogle linier fra en bog trykt i Strassburg før 1470 af Adolf Rusch med den første ægte antikvaskrift. Han angav ikke trykernavn, og før han blev identificeret, betegnedes han som »Trykkeren med det bizarre R« – ordet Rursus i anden linie viser hvorfor.

Denne formulering er senere end Morisons afhandling fra 1943, der gennemgår håndskriftstilarterne i tiden og viser, at humanisternes »lettera anticha formata« er umiddelbart genkendelig i Subiaco-skriften, og konkluderer i at den er »the first humanistic and roman type« (kursiveret her), uden dog at underkende tyske træk i detalier. »It can, indeed, hardly be questioned that the Subiaco fount is authentically humanistic. It possesses ascenders and descenders of the old proportions; serifs to the heads of ascenders; straight-shanked d, only; g with closed second bowl in the antique manner; t with arrow head. It also possesses the double-bodied a. Finally it possesses ct, albeit in the early form.« (ct som ligatur med bindebue, kan ikke sættes i denne artikels sats).

Læsere uden særlig interesse for skrift vil formodentlig finde det besynderligt, at jeg beskylder andres følelser for at spille ind ved skriftbestemmelse, og måske skulle jeg nøjes med at bekende mine egne krydsende fornemmelser – jeg vil nemlig helst sige som Daniel Updike, der i »Printing Types« indleder en god gennemgang af denne skrift med ordene: »Hvordan det nu forholder sig, så skabte de i Subiaco en meget skøn skrift, som forekommer os gotisk, men som de selv antagelig regnede for antikva.« Jeg ser i Subiaco-skriften den evige brydning mellem noget medfødt germansk og noget tillært vælsk, en udtrykskraft der skulle under klassisk tugt, en efterklang – og ikke den sidste – af de germanerfolks skæbne, der stræbte mod romerriget og blev besejrede erobrere.

The Library xxiv
1943-44, manuskript-
tet reddet ved
udbombning som
omtalt ovenfor s. 46

*Skriften kopieredes
1901 til brug i
C. St. John Hornbys
private Ashendene
Press. Dens illustre-
rede og illuminerede
Dante-udgave
er en af privat-
presse-bevægelsens
smukkeste bøger*

International Grafik

Der er kommet et nyt tidsskrift, *International Grafik*, hvis to første numre vi har modtaget til anmeldelse. *International Grafik*, der vil komme med fire numre om året, interesserer sig først og fremmest for den egentlige sortkunst, træsnit, træstik og linoleumssnit, men lover også at ville bringe litografier, raderinger og anden grafik, når tidsskriftet er slået an.

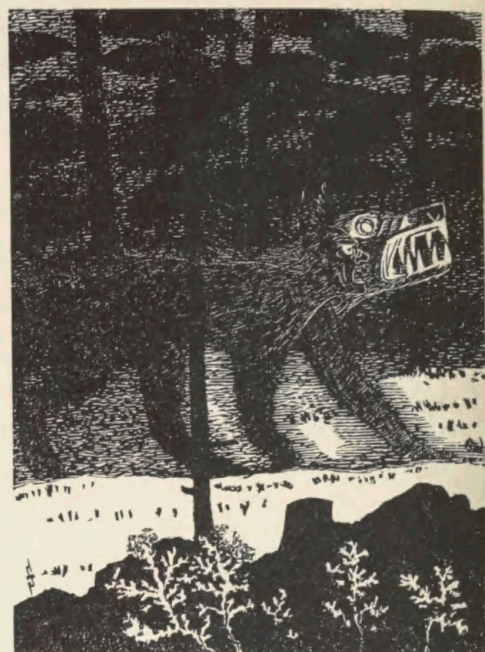
International Grafiks grundlæggende princip er, at alle billeder trykkes med de originale stokke og plader, således at abonnenterne (til en særdeles rimelig pris, kr. 45,00 pr. årgang) vil kunne danne sig et indtryk af, hvad der foregår ikke blot blandt nordiske, men også blandt europæiske grafikere.

Man kunne på en måde unde tidsskriftet, at det også andetsteds bliver anmeldt med såpas forsinkelse som her i *Bogvennen*, idet 2. hæfte forekommer (ihvertfald nærværende anmelder) betydelig bedre end det første. Lad os derfor kort se på nr. 2: det indeholder 5 træsnit af Jane Muus, 7 af den østtyske grafiker Ulrich Bewersdorff, der synes at videreføre mellemkrigstidens ekspressionisme. Mark F. Severin, en belgisk grafiker, viser 9 særprægede arbejder, og nummeret afsluttes med 7 linoleumssnit af svenskeren Börge Elwi Carlsson.

I tidsskriftets første nummer finder vi bidrag af tyskeren Rudolf Koch, hollænderen Lou Strik, danskeren Hans Ludvig Larsen og østrigeren Toni Hofer; begge hæfter rummer 32 sider i format 24,5×32,0 cm.

Det kan forekomme overordentlig småligt, når talen er om så dristigt et initiativ som det foreliggende, også at komme ind på tidsskriftets formelle tekstredaktion, dets typografi og hele udstyr, men da *Bogvennens* interesse jo ligger i brydningsfeltet mellem det grafiske og det typografiske, kan vi ikke tilbageholde nogle kritiske kommentarer.

En gennemgang af hæfterne rent typografisk og tekstredaktionelt får én først og fremmest til at tænke på søndagsskolernes »hellige« små farvebilleder med motiver fra Bibelen, billeder der øjensynligt – på samme måde som *International Grafik* – henvender sig til et internationalt publi-

Træsnit fra serien »Fabelvæsener« af den belgiske grafiker Mark F. Severin (f. 1906).

kum, og derfor på bagsiden af et kendt bibelsk motiv bærer en billedtekst af typen

David og Goliath

David und Goliath

David and Goliath

David et Goliath

David e Golia

På tilsvarende måde står der fx under samtlige tidsskriftets træsnit: »Holz-wood-bois-træ«, hvorimod man ikke har fundet det fornødent at oversætte fx titlerne under Jane Muus' træsnit til de benyttede fremmede sprog. Man har åbenbart syntes, det var vigtigere under hvert billede at angive ikke blot det fra ældre geografibøger kendte og ofte overflødige »Fig. 6«, men tillige at trykke sideangivelsen i temmelig stor grad. I betragtning af hæfternes ringe sidetal, deres specielle karakter og deres, lidt højtidelige, biografiske noter, redigeret efter »David & Goliath-princippet«, kunne billedunderskrifternes sparsomme oplysninger med fordel være bragt i noterne, ligesom pagina måske helt kunne have været undværet, begge dele ville have klædt grafikken.

Selve hæfternes typografi skal desværre også i dette tidsskrift have en sur bemærkning med på vejen: i de indledende afsnit er der uensartet skydning, man springer principløst fra symmetri til asymmetri, ikke blot fra hæfte til hæfte, men også inden for det samme hæfte, og man bruger skriften i for mange grader; pagina skifter grad og placering fra første til andet hæfte, der er rygtitel på nr. 2, men ikke på nr. 1, og den typografiske løsning af det valgte internationale tekst-princip er ikke blot pladskrævende men tillige uskøn – men trykket det var godt (Langelands Centraltrykkeri)!

Når vi har valgt at gøre så meget ud af de to første hæfters typografiske og redaktionelle ufuldkommenhed, er det hverken af ondsksfuldhed eller selvgodhed, men fordi vi er imponerede over initiativet bag International Grafik, vi tager det alvorligt og håber snart at se mere – også af den allernyeste grafik – på tidsskriftets sider (hvis økonomisk muligt gerne énsidigt trykt).

CE

International Grafik redigeret af Helmer Fogedgaard og Klaus Rödel. I abonnement, 4 hæfter årligt, kr. 45,00. Løssalg kl. 15,00 pr. hæfte. Fås i boghandelen eller fra Postbox 109, 9900 Frederikshavn.

Svensk kritik af bogudstillinger

Bibliotekar Ulla Ehrensvärd, Kungliga Biblioteket i Stockholm, har i *Nordisk Boktryckarekonst* beskæftiget sig med udstilling af bøger og spørger, om bogens specielle forudsætninger her kommer til deres ret. Svaret er nej! siger hun og fortsætter: Årsagen er først og fremmest, at der fordres meget mere tid til at planlægge en bogudstilling end man normalt kan afse. Der kræves også langt mere plads samt flere eksemplarer eller ark af den enkelte bog, idet man på alle måder må søge at belyse bogens opbygning. Bogen adskiller sig fra kunst og kunsthåndværk ved at skulle studeres som en gennemgående

helhed. Dette gælder ikke mindst lærebøger og andre funktionsbestemte værker.

Men spørgsmålet er også, *hvor* bøgerne skal udstilles, og *hvem* der skal ordne udstillingerne. Normalt foregår bogudstillinger i biblioteker. Men bøger bør udstilles i andre milieuer end bogens normale: i varehuse, skoler, almindelige udstillingslokaler eller museer. Og det bør ikke være bibliotekarer, der arrangerer disse udstillinger. For dem er bogen først og fremmest en oplysningskilde; og hvorledes tankerne præsenteres, ser man ikke så meget på. Men de bøger, man vil udstille, er jo netop udvalgt for at vise, hvorledes det specielle budskab er præsenteret, æstetisk og funktionelt mest tiltalende. Bogudstillinger bør derfor arrangeres af folk, der har indsigt i både disse forudsætninger og bogens indhold.

Spørgsmålet er også: *hvem* henvender man sig til? Som det nu er, bliver det kun en lille kreds, som får anledning til at se de udstillede bøger. Man tager ikke hensyn til, at alle bøger ikke kan udstilles på samme måde. Bogen bør stilles i relation til det, den behandler, så den appellerer til det rette publikum.

Og hvorfor ikke skabe almen-udstillinger, hvor bogen er det primære? Mulighederne er uudtømmelige. Hvad har fx. kogebogen ikke betydning for vore spisevaner? Ved at vise, hvor meget vort dagligliv influeres af typografi og billede skulle en bogudstilling kunne vække interesse og give mening til en større kreds end den lille elite, som nu besøger bibliotekerne.

Ulla Ehrensvärd fortsætter: Jeg er helt overbevist om, at bogudstillinger er påkrævede. Men den, som skal arrangere dem, har mange indgroede forestillinger at kæmpe imod. Bøger er der ikke nogen problemer med. Bøger skal man helst kunne få gratis, bøger behøver ingen brugsanvisning, og bogudstillinger kan ordnes i en hånd vending og af hvem som helst.

Mon ikke der burde etableres et centralorgan, der kunne tage sig af bogens udstilling, gerne i samarbejde med boghandlen.

Som så ofte i kulturelle sammenhæng kommer man til, at løsningen ligger i ordet: penge! Men hvad hjælper penge, hvis man ikke har klargjort, hvad man vil med bogudstillingerne? Bogen

fordrer et andet milieu end det nuværende biblioteksprægede. Her kunne boghandlen måske hjælpe, siger Ulla Ehrensvärd. Til syvende og sidst er formålet dog at øge interessen for bøger – og få dem solgt.

EEF

Monumenta typographica

I 1970 skrives denne række af Erik Dal, der har valgt at belyse de krydsende tendenser, som kommer til udtryk i tre overgangsskrifter fra vidt forskellige perioder: den første italienske bogskrift fra humanismens tid, Ungers forsøg på at skabe en nyklassicistisk fraktur omkring 1800, og Jugendstilens første og berømteste kunstnerskrift, tegnet ved det seneste århundredskifte af Otto Eckmann. Fælles for alle tre er, at de er tyske arbejder udført under tryk af ikke-tyske traditioner.

Nils Tempte

er født den 4. november 1904 i Karlskrona.

Efter en grundig uddannelse dels i faderens officin og dels på større trykkerier kom Nils Tempte som sætterfaktor til Victor Pettersons Bokindustri og blev derefter teknisk leder af Stridsropets Tryckeri.

1945-68 formgiver og atélierschef ved Svenska Bokförlaget, siden 1968 typografisk konsulent ved den nye sammenslutning Läromedelsförlagen i Stockholm.

Nils Tempte har været lærer ved flere grafiske skoler, ligesom han har mange tillidshverv inden for den grafiske branche, bl. a. som præsident for Internationella Grafiska Faktorsunionen, 1962-68.

Jeg har dyb respekt for Deres bøger, fordi de er så velovervejede; de opnår den tilsigtede form, fordi der er nedlagt så mange tanker i dem.

D. B. Updike, bogtrykker til St. John Hornby, forlægger og bogtrykker

Jeg kender mange store talenter, som aldrig vil føre det til noget, fordi de mangler disciplin. For mig er disciplin en moralsk kvalitet.

Truman Capote, forfatter

Ingen tradition uden fornyelse, men ingen fornyelse uden tradition.

Poul Reumert, skuespiller

Konservatisme kan, når det går ad helvede til, være den korteste vej til fremskridtet.

Poul Henningsen, arkitekt

Jeg har altid doceret, at stregtegninger skulle tegnes så nær som muligt til deres endelige størrelse i bogen, som om kunstneren havde indtegnet dem i et eksemplar, hvor man havde sat plads af til dem.

Bruce Rogers amk. bogkunstner

Det koster virkelig en anstrengelse at befri indholdet af en velskreven bog for det nedrige handicap af et fattigklasses udvortes.

Hans Brix, professor

Det har alle dage været uundgåelige og afgørende bestanddele i skabende processer at disponere. Og siden – af forskellige kunstneriske årsager – at vige fra og omdanne sådanne dispositioner.

Anker Blyme, pianist